

Каторжна (скорочено)

Борис Грінченко

Її тільки й звали — каторжна. Мачуха примушувала виконувати всю хатню роботу, кричав п'яний батько, знущалися мачушині діти й хлопці та дівчата на вулиці.

Мала Докія тільки мовчала, дивилася спідлоба вовчим поглядом. Ніколи не плакала й не просилася, як не били, чим ще більше (гнівала мачуху. Одного разу підгледіла мачуха, як Докія гралася з її маленьким сином, просила поцілувати її, бо ніхто тут до неї добре не ставиться, не любить і не жаліє. Вона її висміяла й звеліла півторарічній дитині вдарити дівчинку. Та вдарила. Більше каторжна не підходила до дітей. На вулиці на образи відповідала кулаками. Ховалася од людей у гущавині садка, біля калини, виповідала тій своє горе. Мачушині діти підслухали й розповіли своїй матері. Та (побігла із сокирою й зрубала кущ — щоб мовляв, од роботи тут не ховалася, хоч Докія просила та молила її, не робити цього. Потім потягла дівчинку за волосся до хати.

Минули роки, стала Докія дівчиною, але життя її не змінилося. Як і раніше, била її мачуха, пригнічувала, зневажав п'яний батько. (Подруг не мала — соромно вийти в дранті на вулицю. Так зачерствіла, що відіпхнула Христю, котра хотіла з нею потоваришувати. Почала замислюватися над тим, навіщо живе, за що їй така кара. Мучилася, журилася й захотіла помститися.

Одного разу мачуха послала її до тітки Одарки глечика попрохати. А там у хаті вечорниці були. Парубки-шахтарі в червоних сорочках, у гарних чоботах, одержавши на шахті гроші, пригощають дівчат. Співають пісень шахтарських, один на гармонії грає. Докія зайшла, парубок, що грав, кинувся до неї, обняв. А вона його відпихнула та й утекла.

Але його чорні брови запали в душу, ніч не спала. Потім усе у вікно його видивлялася. Якось зустрів дівчину той парубок на леваді увечері. Схопив за руку, не дав утекти. Потім обійняв, поцілував.

І Докія покохала Семена всім серцем. Виходила до нього в садок обнімалися-милювалися. Пройшла весна, літо, минулося й щастя Якось Семен попрощався — і зник зовсім. А зустріла на вулиці вилаяв каторжною, відвернувся. Дівчата побачили — регочуть. Сказали, що він уже давно до Пріськи ходить.

Серце Докії запалало жагою помсти. На вечорницях Семен знову від неї відвернувся. І вона вирішила спалити хату з усіма, хто над нею сміявся. Побігла додому по сірники, зайшла з боку повітки, знайшла віхоть сухої соломи й, не тямлячи себе, запалила. Потім згадала, що в хаті дочка господині вечорниць, Санька, яка так прихильно до неї ставилася. То це й вона згорить? Не думаючи, Докія кинулася на вогонь і стала тілом своїм гасити. На крик вибігли дівчата й хлопці, врятували її.

Але вона, обгоріла, довго не прожила. Поховали її, ніхто й не по жалкував за нею, не поплакав, хіба що дівчина Санька.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Оповідання "Каторжна" Б. Грінченка — про трагічну долю дівчини Докії, яка росла без материнської ласки, зазнала знущань і від мачухи, і від батька, і від усіх інших. Вона прагнула любові, добре, а бачила й відчувала навколо себе лише ненависть, зраду, знущання. Закрилася в собі, бажала лише помсти.

Але добре "начало", закладене природою в її душу, перемогло, не допустило зробити іншим зло. Своїм життям заплатила дівчина за вчинений гріх, урятувала інших. Залишається лише жаль за змарнованим життям і розуміння, що зло дає гіркі плоди.